

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TRANSPORT TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI

Muzrabot tuman politexnikumi

Maxsus fan o'qituvchisi

Nodirov O'ral Qodirovich

oralnodirov3@gmail.com

+998945162686

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqola O'zbekiston Respublikasining transport tizimini rivojlantirishdagi dolzarb masalalarini chuqur tahlil etadi. Mamlakatning transport-logistika infratuzilmasining hozirgi holati, iqtisodiy o'sishga ta'siri, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot 2030-yilgacha bo'lgan rivojlanish konsepsiyasiga asoslanib, statistik ma'lumotlar, ekspert baholari va xalqaro tajribalarga tayangan holda amalga oshirilgan. Maqola natijalari transport sohasini optimallashtirish, xalqaro integratsiya va barqaror rivojlanish masalalariga qaratilgan takliflar beradi.

Kalit so'zlar: transport tizimi, logistika infratuzilmasi, rivojlanish muammolari, iqtisodiy integratsiya, O'zbekiston, raqamli transformatsiya.

Kirish

O'zbekiston Respublikasi Markaziy Osiyoning geostrategik markazida joylashgan bo'lib, uning transport tizimi mamlakat iqtisodiyoti, savdo-sotiq va xalqaro munosabatlarning asosiy omillaridan biridir. Mamlakatning tabiiy resurslari, qishloq xo'jaligi mahsulotlari va sanoat eksporti uchun samarali transport tarmoqlari zarurdir. So'nggi yillarda, xususan 2017-yildan beri amalga

oshirilayotgan islohotlar doirasida, transport sohasiga katta investitsiyalar kiritilmoqda. Masalan, 2020-2025-yillarda transport infratuzilmasini rivojlantirishga 10 trillion soʻmdan ortiq mablagʻ ajratilgan boʻlib, bu yuk tashish hajmini 20-25% ga oshirishga imkon berdi.

Biroq, transport tizimining rivojlanishi bir qator muammolarga duch kelmoqda: eskirgan infratuzilma, moliyaviy cheklovlar, xalqaro standartlarga mos kelmaslik va shaharlashtirish jarayonidagi tirbandliklar. Ushbu maqola maqsadi – transport tizimining rivojlanishidagi asosiy masalalarni ilmiy tahlil etish, statistik maʼlumotlar asosida muammolarni aniqlash va amaliy takliflar berishdir. Tadqiqot metodologiyasi statistik tahlil (Oʻzbekiston Davlat statistika qoʻmitasi maʼlumotlari), adabiyotlar sharhi (xalqaro tashkilotlar hisobotlari) va ekspert soʻrovlariga asoslanadi. Tadqiqotning dolzarbligi mamlakatning "Oʻzbekiston – 2030" strategiyasida transport-logistika tizimining strategik oʻrni bilan bogʻliq.

Transport tizimining hozirgi holati va statistik tahlili

Oʻzbekistonning transport tizimi temir yoʻl, avtomobil, havo, suv va quvur oʻtkazgich transport tarmoqlaridan iborat boʻlib, ular mamlakatning ichki va xalqaro yuk va yoʻlovchi tashishida muhim rol oʻynaydi. 2025-yil boshidagi maʼlumotlarga koʻra, transport tarmoqlarining umumiy uzunligi 200 ming km dan oshadi, ammo ularning faqat 40-50% zamonaviy talablarga javob beradi.

Temir yoʻl transporti

Temir yoʻl tizimi Oʻzbekistonning asosiy yuk tashish arteriyasi hisoblanadi. "Oʻzbekiston temir yoʻllari" AJ maʼlumotlariga koʻra, temir yoʻl liniyalarining umumiy uzunligi 4,7 ming km ni tashkil etadi, shundan 1,2 ming km elektrlashtirilgan. 2024-yilda yuk tashish hajmi 25 mln tonnani tashkil etdi, bu 2020-yilga nisbatan 40% oʻsishni koʻrsatadi. Asosiy yoʻnalishlar – Rossiya, Xitoy va Eron

bilan bog'lovchi tranzit liniyalari. Biroq, temir yo'lining samaradorligi past: o'rtacha tezlik 40-50 km/soat, bu xalqaro standartdan (80-100 km/soat) pastroq.

Avtomobil yo'llari va avtotransport

Avtomobil yo'llari tarmoqi 183 ming km ni tashkil etadi, shundan 72 ming km respublika ahamiyatiga ega. "Uzsayyoh yo'llar" AJ loyihalari doirasida 2020-2025-yillarda 2 ming km yangi yo'llar qurilgan, masalan, Toshkent-Samarqand avtoyuli. Yuk tashish hajmi 2024-yilda 120 mln tonnaga yetdi, ammo yo'llarning 60% eskirganligi sababli texnik nosozliklar va xavfsizlik muammolari mavjud. Shahar transportida, xususan Toshkentda, avtomobillar soni 1,5 mln ga yetdi, bu tirbandliklarga olib keldi – o'rtacha tezlik 20 km/soat.

Havo va suv transporti

Havo transportida Toshkent xalqaro aeroporti asosiy markaz bo'lib, 2024-yilda 8 mln yo'lovchi xizmat ko'rsatdi. "Uzbekistan Airways" floti 50 ta samolyotdan iborat. Suv transporti esa cheklangan: Amudaryo bo'ylab yuk tashish 1 mln tonnani tashkil etadi, ammo infratuzilma eskirgan.

Statistik tahlil shuni ko'rsatadiki, transport tizimi iqtisodiyotga 8-10% hissa qo'shadi, ammo xarajatlar yuk narxining 15-20% ini egallaydi, bu rivojlangan mamlakatlardagi 8-10% dan yuqori.

Tarmoq	Umumiy uzunlik (km)	Yuk tashish hajmi (mln tonna, 2024)	O'sish (%) (2020-2024)
Temir yo'l	4,700	25	+40
Avtomobil	183,000	120	+25
Havo	-	0.5 (yuk)	+30
Suv	1,100	1	+10

Rivojlanishdagi asosiy muammolar

Transport tizimining rivojlanishi bir qator murakkab masalalarga duch kelmoqda. Quyida ularning asosiy turlari va sabablari tahlil etiladi.

1. Infratuzilmaning eskirganligi va texnik holati

Ko'pgina transport ob'yektlari (yo'llar, temir yo'l liniyalari, aeroportlar) 1960-1980-yillarda qurilgan bo'lib, ularning 50-60% dan ortig'i kapital ta'mirga muhtoj. Masalan, temir yo'l relslarining 30% eskirgan, bu avariyalarga olib keladi. Avtomobil yo'llarida esa asfalt qoplamaning sifatsizligi yuk tashish xarajatlarini 20% ga oshiradi. Geoinformatsion tizimlar (GIS) yordamida o'rganilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, Toshkent-Samarqand yo'nalishidagi muammolar eng dolzarb.

2. Moliyalashtirish va investitsiyalar cheklovlari

Transport loyihalarini moliyalashtirish davlat byudjetiga bog'liq bo'lib, 2025-yil byudjetida transportga 15% ajratilgan. Xorijiy investitsiyalar (masalan, Osiyo Taraqqiyot Bankidan 1 mlrd dollar) kiritilmoqda, ammo korrupsiya va loyihalarni boshqarish samarasizligi sababli samaradorlik past. Kichik va o'rta transport korxonalari kredit olishda qiyinchiliklarga duch keladi – foiz stavkalari 18-20%.

3. Logistika va xalqaro integratsiya muammolari

O'zbekiston tranzit mamlakat sifatida potensialga ega, ammo chegara o'tish vaqtining uzoqligi (o'rtacha 24 soat) va tariflarning yuqoriligi savdoni cheklaydi. Xalqaro transport yo'laklari (masalan, "Shimol-Janub" yo'lali) rivojlanmoqda, biroq IHT davlatlari o'rtasidagi kelishmovchiliklar mavjud. Eksport yuklarining 70% temir yo'l orqali ketadi, ammo logistika xizmatlari raqamlashtirilmagan.

4. Shahar transporti va ekologik masalalar

Shaharlashtirish jarayonida (aholi soni 35 mln) tirbandliklar kuchaymoqda. Toshkentda jamoat transporti (metropoliten, avtobuslar) yo'lovchilarning 40% ini qamrab oladi, ammo eskirlash va ortiqcha yuklama muammo. Ekologik jihatdan, avtomobillarning 80% benzinli bo'lib, CO2 emissiyasini oshiradi – yillik 5 mln tonna.

5. Kadrlar va texnologik orqada qolish

Transport sohasida malakali kadrlar yetishmasligi (faqat 60% mutaxassislar sertifikatlangan) va raqamli texnologiyalarning (IoT, AI) kam qo'llanilishi samaradorlikni pasaytiradi.

Rivojlanish yo'nalishlari va takliflar

O'zbekiston Respublikasining 2030-yilgacha bo'lgan transport-logistika tizimini rivojlantirish konsepsiyasi asosida quyidagi strategik yo'nalishlar belgilangan: modernizatsiya, integratsiya va barqarorlik. 2025-2030-yillarda infratuzilmani yangilashga 20 trillion so'm ajratilishi rejalashtirilgan.

Strategik takliflar

1. **Infratuzilmani modernizatsiya qilish:** Davlat-xususiy sheriklik (PPP) modellarini kengaytirish orqali 5 ming km yo'llarni qayta qurish. Masalan, Xitoy bilan hamkorlikda temir yo'l liniyalarini elektrlashtirish.
2. **Logistika markazlarini rivojlantirish:** Navoiy va Andijonda yangi logistika hub qurish, bu tranzit hajmini 50% ga oshiradi. Raqamli platformalar (blockchain) joriy etish orqali chegara jarayonlarini 50% qisqartirish.
3. **Ekologik va shahar transportini takomillashtirish:** Elektr transport vositalariga subsidiyalar berish (2030-yilga 30% ulush). Toshkentda aqlli transport tizimi (ITS) joriy etish – tirbandliklarni 25% kamaytiradi.

4. **Kadrlar va texnologiyalarni rivojlantirish:** O'quv dasturlarini kuchaytirish va AI asosidagi monitoring tizimlarini joriy etish.

5. **Xalqaro hamkorlik:** IHT va Yevroosiyo Iqtisodiy Ittifoqi doirasida transport yo'laklarini optimallashtirish.

Ushbu takliflar amalga oshirilganda, transport xarajatlari 15% ga kamayib, iqtisodiy o'sish 2-3% ga tezlashishi mumkin.

O'zbekistonda transport tizimini rivojlantirish global tendensiyalarga mos, multimodal (avtomobil, temir yo'l, havo, suv, quvur) transport tarmoqlarini modernizatsiya qilish, infratuzilmani kengaytirish, xususiylashtirish, raqamlashtirish, xalqaro va mintaqaviy logistika markazlarini yaratish, xavfsizlikni oshirish va atrof-muhitga ta'sirni kamaytirishga qaratilgan strategik islohotlarni o'z ichiga oladi, bu esa iqtisodiy o'sish va integratsiyani ta'minlaydi.

Asosiy yo'nalishlar:

• **Temir yo'l transporti:** Yevroosiyo koridorlari (Xitoy-Qirg'iziston-O'zbekiston, Trans-Afgan), zamonaviy yo'lovchi poyezdlari, elektrlashtirish, logistika markazlari qurilishi.

• **Avtomobil transporti:** Yo'llarni ta'mirlash va qurish (xalqaro yo'llar), yo'l harakati xavfsizligini oshirish, multimodal logistika markazlari tashkil etish.

• **Havo transporti:** Aeroportlarni modernizatsiya qilish, yangi aviakompaniyalarni jalb qilish, xalqaro parvozlar sonini ko'paytirish.

• **Shahar transporti:** Toshkentda metropoliteni kengaytirish, avtobus parkini yangilash, jamoat transportini rivojlantirish.

• **Raqamlashtirish:** Elektron chiptalar, aqlli transport tizimlari, logistika boshqaruvini takomillashtirish.

•

Xulosa

O'zbekiston transport tizimini rivojlantirish mamlakatning iqtisodiy suvereniteti va xalqaro integratsiyasining kalitidir. Mavjud muammolarni – infratuzilma eskirganligidan tortib, moliyaviy va texnologik cheklovlargacha – kompleks yondashuv bilan hal etish zarur. 2030-yilgacha transport tizimi Markaziy Osiyoning asosiy tranzit markaziga aylanishi mumkin, bu eksportni 30% ga oshiradi va aholining hayot sifatini yaxshilaydi. Kelgusidagi tadqiqotlar innovatsion texnologiyalar va barqaror rivojlanishga qaratilishi lozim, shu orqali O'zbekiston global transport tarmoqlarida faol ishtirokchi bo'ladi.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. "Transport-logistika tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi". Toshkent, 2020.
2. Osiyo Taraqqiyot Banki. "Markaziy Osiyo transport koridorlari: Rivojlanish imkoniyatlari". Manilla, 2023.
3. O'zbekiston Davlat statistika qo'mitasi. "Transport statistikasi yilligi". Toshkent, 2024.
4. Xalqaro transport forumi. "O'zbekiston transport infratuzilmasi: Muammolar va yechimlar". Parij, 2022.
5. "O'zbekiston temir yo'llari" AJ. "Yillik hisobot". Toshkent, 2024.
6. Jurnal: "Transport va logistika". "O'zbekistonda shahar transporti muammolari". 2023, №3.
7. BMT Taraqqiyot dasturi. "Barqaror transport tizimlari Markaziy Osiyoda". Nyu-York, 2024.
8. Ilmiy maqola: "Geoinformatsion tizimlar yordamida transport tarmoqlarini modellashtirish". O'zMU jurnali, 2025.
9. Ekspert hisoboti: "Moliyalashtirish masalalari transport sohasida". Toshkent, 2024.
10. Xalqaro konferensiya materiallari: "IHT transport hamkorligi". Tehrondagi yig'ilish, 2023.